

45 LET KARTOGRAFSKE IN SLIKOVNE ZBIRKE NUK V LJUBLJANI

*Metka Vobovnik-Avsenak, Narodna in univerzitetna knjižnica,
Ljubljana.*

UDK 027.5(497.12) : 91+76

VOBOVNIK-AVSENAK, Metka: 45 let kartografske in slikovne zbirke NUK v Ljubljani. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), št.4, str. 53-63

Kartografska in slikovna zbirka je bila ustanovljena leta 1945. Hrani atlase, zemljevide, načrte naselij, grafike, umetniške reprodukcije, ekslibrise, grbe, ilustrirane stenske koledarje, pokrajinske slike, razglednice, portrete pomembnih osebnosti, slovenske plakate ipd. Ob ustanovitvi je prevzela kartografsko in slikovno gradivo, ki se je do takrat nabiralo v knjižnici, kasneje se je dopolnjevala z obveznimi slovenskimi in jugoslovanskimi izvodi, z darovi in z načrtnim nakupom ali zamenami pridobljenimi enotami. Njen fond tvorijo tudi zapuščine slovenskih kulturnih delavcev. Osnovna dejavnost zbirke je zbiranje, strokovna obdelava in hranjenje gradiva ter delo z uporabniki. Zbirka ureja številne kataloge za posamezne skupine gradiv. Poleg referalnega in informacijskega dela ter posredovanja gradiv razvija še svetovalno, izobraževalno, raziskovalno dejavnost ter skrbi za prezentacijo svojega gradiva in sodeluje pri razstavah NUK. Fond kartografske in slikovne zbirke je zelo obsežen in dragocen, danes šteje že nad 195.000 obdelanih enot. Raznovrstno in raritetno gradivo predstavlja bogato dokumentacijo o našem razvoju, je dragocen vir za študijsko proučevanje in znanstveno raziskovanje, je del naše kulturne dediščine, ki jo moramo pravilno ovrednotiti za današnji čas in ohraniti za bodoče rodove.

VOBOVNIK-AVSENAK, Metka: Fortyfive Years of the Map & Pictorial Collection of the National and University Library in Ljubljana. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), no. 4, p. 53-63

The Map & Pictorial Collection was founded in 1945. Under its auspices belong cartographic material (maps, atlases, townplans) and pictorial one as well (original prints, reproductions, slovene posters, calendars, photographs, board labels, portraits, post cards, etc.). By the time of its foundation the Collection has received all cartographic and pictorial materials accumulated in the library so far. Nowadays the Collection expands its stocks by receiving Slovene and Yugoslav legal deposit copies, donations, exchanges and by acquisitions. Part of the stock are legacies of Slovene writers and other artists.

Basic activities are acquisition of the material, its processing, keeping and information service. The Collection performs its service by settling different kinds of catalogs, referral work and information dissemination. It also lends materials for exhibits and research.

The stock of the Map & Pictorial collection is very ample and precious. It includes over 195 000 processed bibliographic units. The diverse and rare materials represent rich documentation on our cultural development and precious source for research as well. It is a part of the national cultural patrimony, which is to be adequately valued for the present and kept for the future generations.

Kartografska in slikovna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani deluje že več desetletij. V zadnjih petih letih je proslavila nekaj pomembnih obletnic.

Zbirka je bila ustanovljena leta 1945. Oddelek, ki naj bi zbiral in hranil zemljevide, atlase, grafike in slikovno gradivo, je določala že posebna uredba o NUK z dne 13. oktobra 1945. Dejansko je začel z delom kot grafični in kartografski oddelek pod vodstvom dr. Valterja Bohinca šele marca 1948. leta, v aprilu leta 1950 pa je dobil še obdelovalko gradiva Majdo Božič.

Ob ustanovitvi je oddelek prevzel kartografsko in slikovno gradivo, ki se je dotakrat nabiralo v knjižnici. Atlasi, zemljevidi in razno slikovno gradivo so dotekali v NUK iz različnih virov. Začetni fond leta 1774 ustanovljene knjižnice pri ljubljanskem liceju, ki je prišel iz razpuščenega jezuitskega kolegija, se je kasneje dopolnjeval z darovi iz zasebnih in plemiških knjižnic, v letih 1782 - 90 zlasti z gradivom iz razpuščenih samostanov z območja notranje avstrijske dežele Kranjske. Leta 1798 je licejska knjižnica prevzela fond gornjegrajske knjižnice, ki je vključeval tudi knjižnico protestantskih deželnih stanov. Iz omenjenih virov izhaja nekaj najdragocenejšega kartografskega gradiva. Leta 1791 ustanovljena javna Li-

cejska knjižnica je že čez 16 let dobila pravico do prejemanja obveznega primerka tiskov iz Slovenije in kot Državna biblioteka (1921) pravico do obveznih tiskov iz vse Jugoslavije. Ob ustanovitvi slovenske univerze v Ljubljani je knjižnica prevzela tudi funkcijo in naloge osrednje univerzne knjižnice in bila leta 1939 preimenovana v Univerzitetno biblioteko. Leta 1945 ji je bil priznan pravni status slovenske Narodne in univerzitetne knjižnice. Od takrat prejema po dva obvezna izvoda iz Slovenije in po enega iz drugih jugoslovanskih republik. V skladu s sodobnim razvojem so se začele oblikovati posebne knjižnične enote, med drugimi tudi grafični in kartografski oddelek. Leta 1945 ustanovljeni oddelek se je po prevzemu večine zemljevidov, atlasov in slikovnega gradiva iz knjižnih fondov že čez dve leti zelo povečal s primerki iz Federalnega zbirnega centra. Kasneje se je dopolnjeval z načrtnim nakupom ali z zamenami pridobljenimi enotami. Njegov fond tvorijo tudi zapuščine in ostaline slovenskih kulturnih delavcev in zbirateljev.

Kartografska in slikovna zbirka hrani zelo raznovrstno gradivo. Njen kartografski fond obsega geografske, zgodovinske in etnografske atlase, splošne in tematske zemljevide najrazličnejših meril ter načrte mest in krajev. Slikovno gradivo zajema poleg originalne grafike v glavnem reprodukcije likovnih del, mape in albume z umetniškimi reprodukcijami, ekslibrise, grbe, ilustrirane stenske koledarje, slike mest in pokrajin, razglednice, voščilnice, portrete pomembnih osebnosti, spominske albume, podobice, osmrtnice in slovenske plakate.

Osnovna dejavnost zbirke so zbiranje, strokovna obdelava in hranjenje kartografskega oziroma slikovnega gradiva (kot tiske, originale, v fotografski tehniki ipd.) in delo z uporabniki. Zbirka pridobiva gradivo večinoma z obveznimi izvodi, nakupi, darovi in zamenami. Za zapuščine, starejše in posebno gradivo, ki ni zajeto v zakon o obveznem pošiljanju tiskov, pa se sama dogovarja z lastniki ali zbiratelji. Obdelava naštetih zvrsti gradiv zajema vse faze od proučevanja, razreševanja in ugotavljanja potrebnih podatkov, inventarizacije, katalogizacije in klasifikacije, do tehničnega opremljanja in shranjevanja v lastnih skladiščih.

Zbirka ureja tudi številne kataloge za posamezne skupine gradiv (po avtorju, vsebini itd.). Podatki o slikovnem gradivu so zbrani v abecednem imenskem katalogu in v stvarnem katalogu t. im. grafik, v katalogu pokrajinskih slik, v katalogu portretov in v katalogu slovenskih ilustriranih lepakov. Podatki o kartografskem gradivu so zapisani v abecednem imenskem katalogu, v regionalno-tematskem katalogu zemljevidov in atlasov in v katalogu založnikov. Poleg tega so v zbirki še katalogi za arhivske primerke in duplikate slikovnega ali kartografskega gradiva ter za priročno literaturo.

Navedeno gradivo, kakor tudi razne priročnike, dobijo uporabniki na vpogled v prostorih zbirke (prezenčna izposoja). Obiskovalci imajo možnost posamezne primerke prefotografirati ali prekopirati v knjižnici. O vseh zvrsteh gradiva dobijo tudi ustrezne informacije. Poleg referalnega in informacijskega dela ter posredo-

vanja gradiv razvija zbirka še svetovalno, izobraževalno in strokovnoraziskovalno dejavnost ter s sodelovanjem pri razstavah NUK skrbi za prezentacijo svojega gradiva.

Fond kartografske in slikovne zbirke je zelo obsežen in dragocen. Danes šteje po vpisih v inventarnih knjigah in po seznamih plakatov že nad 195 000 obdelanih enot (nekatero obsegajo po več 100 primerkov), vsebuje pa še veliko starejšega gradiva, zapuščin in zaupnih zemljevidov, ki še čakajo na obdelavo. Zelo raznovrstno in pestro gradivo predstavlja bogato dokumentacijo o našem razvoju, je dragocen vir za študijsko proučevanje in znanstveno raziskovanje, je del naše kulturne dediščine, ki jo moramo pravilno ovrednotiti za današnji čas in ohraniti za bodoče rodove.

Kartografsko gradivo zajema tako starejše zemljevide in atlase, kakor tudi najnovejše slovenske in jugoslovanske tiske ter inozemske izvode, prvenstveno take, ki prikazujejo naše ozemlje. Iz zadnjih let hrani zbirka izredno kvalitetna dela slovenske kartografske produkcije, kot so karte občin v merilu 1:50 000, turistične in planinske karte ter načrte mest in naselij. Ena izmed številnejših pridobitev so temeljni topografski načrti TTN v merilu 1:5 000 in 1:10 000 ter topografske karte TK v merilu 1:25 000 z listi za območje Slovenije. Omeniti velja povojne jugoslovanske topografske zemljevide v različnih merilih, posebej pa veliko kolekcijo starih avstrijskih specialk in generalk. Prezreti ne gre pomembnih zemljevidov z upravnopolitično razdelitvijo slovenskih dežel v preteklih obdobjih, kakor tudi ne starejših načrtov krajev. **Zbirko atlasov** dopolnjujejo številni primerki domačih in tujih založb, tako splošnih kot specialnih izdaj. Tu so najnovejši Times-ovi atlasi, zelo podroben The Times Atlas of the World, London 1958 v petih zvezkih, Atlas der Donauländer, Wien 1970 - v devetih zvezkih, Österreichischer Volkskundeatlas, Wien 1959 - 1981 itd, tu je nad 50 izdaj šolskih geografskih atlasov Blaža Kocena (iz let okrog 1900 do 1939), tu so nadalje pomembne reproducirane izdaje, npr. delo E. Oberhummerja in F. V. Wieserja: Die Karten des W. Lazius, Innsbruck 1906, znameniti prikaz J. Fischerja: Claudii Ptolemaei Geographiae Codex Urbinae Graecus 82, Leiden - Leipzig 1932, A. E. Nordenskiöldovi objavi: Facsimile-Atlas to the Early History of Cartography, Stockholm 1889 (reprinted 1970) in Periplus, New York (originally published Stockholm 1897) ter faksimile atlas, ki je izšel ob 450 letnici rojstva Gerarda Mercatorja: Atlas sive Cosmographicae Meditationes, Dusseldorpii 1595, pa L.Laga: Pietro Coppo, Le tabvlae (1524-1520), Trieste 1984, katerega izvirnik hranijo v piranskem pomorskem muzeju.

Zbirka starejših atlasov in zemljevidov je še posebno bogata in dragocena. Nekateri primerki predstavljajo izredne redkosti v jugoslovanskem, posamezni celo v mednarodnem merilu. Med najzgodnejše dragocenosti sodi preris Ptolemajevih kart - 26 latinskih rokopisnih kart svetovne redkosti, ki so dodane h komentarju švicarskega humanista J. Vadiana o delu rimskega geografa P. Mele: Libri de situ orbis tres, Viennae 1518. Karte je okoli leta 1520 narisal magister Peter

Freiländer. Redka dragotina je 3. izdaja popisa otokov italijanskega kartografa B. Bordona: *Isolario di Benedetto Bordone*, Venezia 1534. Iz druge polovice 16. stoletja hrani zbirka več zgodnejših atlasov slavnega nizozemskega kartografa Abrahama Ortelija in sicer latinske izdaje: *Theatrum orbis terrarum*, Antverpiae 1573, 1574, 1584 ter nemško izdajo: *Theatrum oder Schawbuch des Erdtkreys*. In Antwff ... 1580.

Od njegovega sorojaka, slovitega Gerarda Mercatorja, ima zbirka redko posebnost - predelavo Ptolemejevih kart: *Tabulae geographicae Cl. Ptolemaei*, Coloniae Agrppinae 1578 z dodanimi tremi snopiči kart Galije, Belgije in Germanije, ki jih je avtor pripravljajal za svoj Atlas. V zbirki so še tri priredbe Ptolemejeve Geografije, ki so jih v Benetkah konec 16. stoletja izdajali italijanski avtorji.

Med dragocenosti sodita dve obsežni seriji po pet velikih atlasov vodilne nizozemske kartografske in založniške družine Blaeu, to sta latinska izdaja: *Novus Atlas*, *Das ist Weltbeschreibung*, Amsterdam 1649 z letnicami med 1642 in 1654, ki ima bogato barvane bakroreze in ekslibrisa Janeza Vajkarda Valvasorja (!) v 2. in 4. zvezku. Ta čudovita serija je poznana kot *Geographia Blaviana*. Zanimiva je nadalje pet zvezkov obsegajoča zbirka atlasov Joannis Janssonii *Novus Atlas*, *Sive Theatrum orbis terrarum*, Amstelodami 1656.

Posebej velja omeniti prvi izdaji dveh atlasov italijanskega kartografa Marca Vincenza Coronellija: *Atlante Veneto*, Venetia 1690 in *Isolario dell Atlante Veneto*, Venetia 1696.

Zbirka hrani za proučevanje naših krajev pomembno delo, veliki zemljevid Štajerske avstrijskega topografa Georga M. Vischerja: *Styriae Ducatus Fertilissimi Nova Geographica Descriptio*, 1678.

Redkost predstavljajo tudi trije obsežni in veliki zvezki: *Atlas Nouveau*, *Contenant Toutes les Parties du Monde*, Amsterdam, za katere je pripravil Francoz Hubert Jaillot karte najpomembnejšega francoskega kartografa 17. stoletja Nicola Sansona in njegovih sinov. Atlas je bil tiskan v Amsterdamu v tiskarni J. Cövens in C. Mortier po letu 1730.

Prav tu je bil tiskan tudi atlas znanega pariškega kartografa Guillaumea De l'Isle: *Atlas nouveau, contenant toutes les parties du monde*, Amsterdam 1733.

Od del najpomembnejšega nemškega kartografa na prehodu iz 17. v 18. stoletje, Johanna Baptiste Homanna, hrani zbirka več atlasov in zemljevidov: *Atlas Scholasticus*, *Atlas geographicus*, *Atlas Novus Terrarum Orbis*, tiskanih v Nurnbergu, po letu 1753 izdani Atlas Homani iz Homannove "oficine" itd. V zbirki so nadalje številna dela Matthiasa Seutterja in Conrada T. Lotterja.

Prvim slovenskim kartografskim dosežkom je namenjena posebna pozornost. Poleg prikazov Janeza Vajkarda Valvazorja je to izvirno in izredno kakovostno delo zemljevid Kranjske: Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica, Labaci 1744, ki ga je v približnem merilu 1:111 000 na 12 listih izdal stiški cistercijan Janez Dizma Florjančič. Zbirka hrani dva izvoda omenjenega dela in tudi podroben zemljevid Kranjske v 16 listih iz leta 1843: Special-Karte des Herzogthums Krain, Wien, katerega avtor je Henrik Freyer. Med redkosti zbirke sodijo vse štiri izdaje zemljevida Petra Kozlerja: Zemljovid Slovenske dežele in pokrajin, Dunaj 1853, 1864 in 1871, ki prvič prikazuje celotno slovensko ozemlje in ima označene celo narodnostne meje.

Slikovno gradivo vsebuje veliko najrazličnejših skupin dokumentov. Zelo obsežna je **kolekcija razglednic**, predvsem pokrajinskih, ki so urejene po državah, deželah in krajih. Prikazujejo zlasti Slovenijo in Jugoslavijo, pa tudi druge evropske in izvenevropske dežele. Med njimi je več tisoč starejših razglednic naših krajev (približno od leta 1890 dalje). V edinstveni **zbirki portretov** so zbrane fotografije, tiski, grafike ali drugačne podobe pomembnih osebnosti, predvsem slovenskih, a tudi jugoslovanskih in tujih. Oddelek hrani nad deset tisoč slovenskih **ilustriranih plakatov**.

Med njimi velja omeniti npr. stare plakate (taborske ipd.), propagandno gradivo iz obdobja koroškega plebiscita, prve reklamne in turistične predvojne izvode, pa plakate o povojni obnovi. Zanimivi so tudi **stari grbi, koledarji** ter obsežna **zbirka ekslibrisov** avtorjev Mihe Maleša, Božidarja Jakca, Ivana Kosa, Elka Justina, Pavla Medveščka, Martina Benke, Franza von Bayrosa in drugih. Pomembno dokumentarno gradivo so **grafični listi, litografije ali fotografije naših krajev v zbirki pokrajinskih slik**.

Pogled na staro Ljubljano in okolico nam med drugim kažejo npr. J. Wiserjev: Prospect der Kaiserl-Konigl. privilegirten Landschaft - Krainerischen Tuch-Fabrique, Labac 1762, s suknarno in graščino na Selu v Mostah; Sonne von Sonnefeldov Prospekt der Haupt-Stadt Laybach in Herzogthum Krain iz konca 18. stoletja; Place de l'Hotel-de-ville à Laybach, Vienne, s trgov pred magistratom in procesijo leta 1821; J. Hyrtla: Ansicht von Laibach, Vienne 1836, V. Dorfmeisterovo: Cerkevno žegnanje per svetim Roku nad Ljubljano in dva albuma W. Helferjevih fotografij popotresne Ljubljane iz leta 1895.

Med slikovnimi prikazi slovenskih krajev so še posebej pomembne razne topografije, kot so npr. J. V. Valvasorja: Topographia Ducatus Carnioliae modernae, Wagensperg 1679, Topographia Archiducatus Carinthiae Modernae, Wagensperg 1681, Topographia Archiducatus Carinthiae Antiquae & Modernae Completa, Nurnberg 1688, z upodobitvami mest, trgov, samostanov in gradov na Kranjskem in Koroškem ter podobno delo za Štajersko G.M. Vischerja: Topographia Ducatus Stiriae, Gratz 1681. Nadalje so tu še od poznanih del J.Fr.. Kaiserja

najpopolnejša suita Litographirte Ansichten der Steyermarkischen Staedte, Gratz okrog 1830, J. Wagnerja: Malerische Ansichten aus Krain, Klagenfurt 1842 - 48, M. Pernharta: Bilder aus Kärnten, Klagenfurt, K. Grefeja: Stara Kranjska, Dunaj in Ljubljana 1900, pa publikacija Zur Erinnerung an die Eröffnung der Staats Eisenbahn von Laibach bis Triest, Wien 1857 in druge.

Zbirka hrani tudi **originalna dela - akvarele, risbe, grafike** slovenskih umetnikov Maksima Gasparija, Hinka Smrekarja, Ivana Vavpotiča, Božidarja Jakca itd. Med posebnostmi tujih avtorjev naj opozorimo med drugim na album z obsežno kolekcijo grafik različnih velikosti in tehnik v Berlinu delujočega risarja in bakrorezca Daniela N. Chodowieckega (1726 - 1801) ter na knjigo portretov madžarskih velikašev, ki jo je na Dunaju leta 1652 izdal augsburški bakrorezec Widemann Elias, pa na več serij kakovostnih reprodukcij del slavnih umetnikov kot so npr. Alte Meister, Die Galerien Europas, Handzeichnungen Alter Meister, Hundert Meister der Gegenwart, Meister der Farbe, E.A. Seemanns Kunstlermappen itd. Omeniti velja razne albume in zbirke fotografij priznanih slovenskih in drugih fotografov npr. štiri mape izbranih motivov Frana Vesela, več posnetkov Ernesta Pogorelza, Benedikta Lergeterja, albuma Wilhelma Helferja in drugih.

Kartografska in slikovna zbirka vključuje v svoje fonde tudi zapuščine ali dele zapuščin pomembnih slovenskih kulturnih delavcev in zbirateljev. Tu so med drugim deli zapuščine Toma Zupana, Henrika Tume, Frana Ilešiča, Frana Vesela, Matije Murka, Izidorja Cankarja, portretna zbirka Frana Govekarja, večji nakupi gradiv od Frana Erjavca, Rudolfa Badjure, Elka Justina, arhiv Jutra, iz zadnjih nekaj let pa zbirka razglednic Dušana Kermavnerja, zemljevidi Franceta Planine in Vasje Pirca, del kartografske zapuščine dr. Valterja Bohinca ter okrog 50 000 ekslibrisov obsegajoča zapuščina Beti in Dagmar Novaček.

V preteklih 40 oziroma 45 letih obstoja in delovanja je bilo v zbirki opravljenega veliko dela, od začetnega zbiranja gradiva do raziskovanja in ovrednotenja najpomembnejših primerkov. Najprej je bilo treba kartografsko in slikovno gradivo na grobo sortirati ter urediti po posameznih skupinah, nato pa poiskati, izoblikovati ali prirediti primerne postopke za obdelavo tako zelo raznovrstnega gradiva.

Dr. Valter Bohinec, ki je prvih 20 let vodil grafični in kartografski oddelek, je pripravil pravila za obdelavo kartografskega gradiva: Navodila za katalogizacijo zemljevidov in atlantov, Ljubljana 1953. Pravila je za naše razmere priredil po delu ameriških bibliografov Samuela W. Boggsa in Dorothy Cornwell Lewis: The Classification and Cataloging of Maps and Atlases, New York 1945, jih dopolnil in objavil v 10. letniku Knjižnice, glasilu DBS, Ljubljana 1966: Katalogizacija kartografskega gradiva. Priporočila zajemajo katalogizacijo in klasifikacijo gradiva. Po tej posebni decimalni klasifikaciji, ki je takorekoč obenem tudi signatura, se hranijo skupaj zemljevidi za posamezna geografska območja; skupaj so npr.

vsi zemljevidi Jugoslavije, Slovenije, Gorenjske itd., najrazličnejši atlasi so kategorija zase.

Slikovno gradivo se je obdelovalo po navodilih **Boga Preglja**: Pravila za katalogizacijo v grafičnih zbirkah, Ljubljana 1951 in 1953, po avtorjih in po vsebini (po posameznih zvrsteh npr. ekslibrisi, grbi, voščilnice, koledarji, pokrajinske slike ipd.) shranjevalo pa po formatih in tekoči številki. Nekaj zvrsti slikovnega gradiva je obdelanih na poseben način, razglednice so razvrščene po geografskih območjih, portreti so urejeni po abecedi upodobljenih oseb, po abecedi priimkov so urejene tudi osmrtnice. Od slovenskih plakatov so podrobno obdelani le grafično pomembni avtorski primerki, črkovni plakati pa so kronološko urejeni in shranjeni posebej.

Kartografsko in slikovno gradivo se vpisuje v inventarne knjige zbirke od leta 1948 dalje za vsako leto posebej, plakate pa se vpiše v seznam ilustriranih plakatov za posamezno leto.

Leta 1977 so izšli mednarodni standardi za bibliografski opis kartografskega gradiva ISBD(CM): International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials, London 1977. Mednarodna priporočila je prevedla in objavila **Metka Vobovnik-Avsenak**. (ISBD(CM): mednarodni standardni bibliografski opis kartografskega gradiva, Ljubljana 1982.) V njih je pripravila tudi slovenske primere za obdelavo. Od leta 1977 se atlasi in zemljevidi v kartografski zbirki NUK katalogizirajo po novih priporočilih ISBD(CM). Klasificirajo se po že vpeljani decimalni klasifikaciji za kartografsko gradivo, na listkih za centralno katalogizacijo slovenskih tiskov pa se po dogovoru določa UDK. Po novih standardih se nadaljuje popis kartografskega gradiva za Slovensko bibliografijo.

Pri posodabljanju obdelave slikovnega gradiva obstaja nekaj problemov. Gradivo je zelo raznovrstno in takorekoč interdisciplinarno, hranijo ga galerije, muzeji, arhivi in deloma knjižnice in za njegovo obdelavo ni povsem ustreznih specializiranih mednarodnih standardov za bibliografski opis. Pri obdelavi posameznih zvrsti gradiv iz te raznolike skupine si pomagamo z mednarodnimi priporočili za opis neknjižnega gradiva, ISBD(NBM): International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials. London 1977, sicer pa prilagajamo obdelavo splošnemu mednarodnemu standardnemu bibliografskemu opisu ISBD(G): General International Standard Bibliographic Description: Annotated Text. Cop. IFLA 1977.

Dr. V. Bohinec je vodil oddelek od ustanovitve do leta 1967, od tedaj pa ga vodi M. Vobovnik-Avsenak. Oba vodja zbirke sta skrbela za usposabljanje knjižničarjev in strokovnih delavcev iz sorodnih ustanov iz Slovenije, Jugoslavije in zamejstva za delo s kartografskim in slikovnim gradivom. Dr. V. Bohinec je predaval na tečajih za bibliotekarje ter spisal zanje priročnika: Zgodovina knjižnic (predavanje

na bibliotekarskem tečaju 1950), Ljubljana 1950 in Zgodovina knjige, knjižnic in tiska, Ljubljana 1957. Dolga leta je sodeloval pri izpitni komisiji za priznavanje kvalifikacij bibliotekarske stroke. Sedanji vodja se ukvarja z uvajanjem oziroma vzgojo strokovnih kadrov, inštruktažo in strokovno pomočjo raznim institucijam pri obdelavi kartografskega gradiva po ISBD(CM), z mentorstvom na področju geografija - kartografija ipd.

Kartografska zbirka je pripravila popis za IFLA publikacijo: World Directory of Map Collections, (2nd Ed., Compiled by the Section of Geography and Map Libraries), München, New York, London, Paris 1986. Tu so objavljeni podatki o nastanku zbirke, številu zaposlenih in vodstvu, obsegu in vsebini fonda, posebnostih zbirke, uporabljenih pravilih za obdelavo, katalogih, procentu obdelanega gradiva, odprtosti zbirke in delu z uporabniki, možnostih za preslikavo gradiva, opremi za hranjenje gradiva, načinu hranjenja in zaščite atlasov in zemljevidov ter o publicistični dejavnosti o kartografskem fondu zbirke. Poleg podrobnih informacij o svoji zbirki je oddelak poslal Sekciji za geografske in kartografske knjižnice Mednarodne zveze bibliotekarskih društev in ustanov tudi podatke o ostalih večjih kartografskih zbirkah v Sloveniji. Po podobnih kriterijih so bili pripravljeni podatki za novejšo 3. izdajo Popisa kartografskih zbirk po svetu. Da bi bile dragocenosti kartografske in slikovne zbirke NUK ustrezno ovrednotene in predstavljene, je M. Vobovnik-Avsenak raziskovala in opisala stare atlase, zemljevide ter slikovne znamenitosti v več študijah:

Stari atlasi Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (do leta 1750). Ljubljana 1967;

Slovensko in jugoslovansko ozemlje na zemljevidih v kartografski zbirki NUK v Ljubljani. Ljubljana 1976;

Jugoslovansko ozemlje na kartah iz prve polovice 18. stoletja v zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice. Zbornik NUK II. Ljubljana 1978;

Kartografsko in slikovno gradivo. Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice. Ljubljana 1982;

Kartografija 16. stoletja in prikaz slovenskega ozemlja. Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice III. Ljubljana 1984;

Slovenske dežele na starih zemljevidih Narodne in univerzitetne knjižnice (do sredine 18. stoletja). Iz zakladnice Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Ljubljana 1986;

Prezioso materiale cartografico e pittorico. Tesori della Biblioteca nazionale e universitaria NUK di Lubiana. Milano 1989.

S publiciranjem in objavljanjem ponatisov o starejšem kartografskem gradivu se je po upokojitvi ukvarjal dr. V. Bohinec, ki je opisal Isolario B. Bordona: Knjiga otokov Benedeta Bordona. Pomorstvo br. 4-5-1967; pri Cankarjevi založbi in Trubarjevem antikvariatu je izdal mapo 8 reprodukcij starejših zemljevidov našega ozemlja s pojasnili: Slovenske dežele na zemljevidih od 16. do 18. stoletja,

Ljubljana 1969 in napisal spremno študijo: Peter Kozler in prvi zemljevid slovenskega ozemlja. Ljubljana, Trst, Celovec 1975 k reproduciranima ponatisoma Zemljovid Slovenske dežele in pokrajin 1853 ter Kratek slovenski zemljopis in pregled 1854.

V zadnjih desetih letih je zbirka pripravila ali sooblikovala številne razstave. Med najprezentativnejše postavitve sodijo:

Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice (1982), 16. stoletje- burno obdobje slovenske prebuje (1984), Slikovite predstavitve slovenskih dežel in sveta na starih zemljevidih (1986), Kar raste in brsti (1988), Tesori della Biblioteca nazionale e universitaria di Lubiana (Milano 1989), za katere so bili napisani obširni katalogi razstavljenih eksponatov, komentarji in opravljene spremljajoče dejavnosti. Poleg tega je zbirka posodila in pripravila originale ali fotokopije svojega gradiva za razstave naših in zamejskih sorodnih ustanov: ob obletnicah O. Župančiča, J. Jurčiča, Fr. Levstika in drugih; Slovenska likovna umetnost 1945 -1978, Slovenski filmski plakat 1948 - 1978, Partizanski plakat (1982), Saša Šantel 1883 - 1980 (Narodna galerija 1986 in gostovanja po Sloveniji); Načrti Ljubljane in njena podoba od 17. stoletja do danes (Zemljepisni muzej 1987), 150 let fotografije na Slovenskem (Mestna galerija 1989 in dogovori za postavitve drugih galerij v državi in tujini), Politični plakat (IDCO - GZS 1989). Kartografsko in slikovno gradivo se uporablja tudi za ilustracije v najrazličnejših publikacijah, za dokumentacijo v raznih razpravah in študijah, za pripravo kulturno izobraževalnih TV oddaj.

Posebna skrb je bila in je namenjena dopolnjevanju in bogatenju zbirkinih fondov. Tu gre prvič za pregled nad publiciranimi izvodi in nad gradivom pri posameznih zbirateljih idr, drugič pa za pridobivanje gradiva. Sodelavci zbirke skrbijo za pridobivanje starejšega in redkejšega gradiva, ki ni zajeto v zakon o obveznem pošiljanju tiskov (zapuščine, portreti, fotografije, originali zemljevidov in grafik) ter aktivno sodelujejo pri usmerjanju nabavne politike za strokovno literaturo in gradivo s svojega področja. Osrednja skrb je usmerjena v pridobivanje slovenike, ki je knjižnica med obveznimi izvodi po redni poti iz različnih razlogov ni prejela.

Posebna pozornost je že dalj časa posvečena ustrezni zaščiti in obnovi gradiva. Popravljanje in obnavljanje poškodovanega gradiva poteka v skladu z zmogljivostjo restavratorske delavnice NUK. V zbirki si prizadevamo, da bi bili starejši in dragoceni primerki pravilneje zaščiteni. Zavzemamo se za mikrofilmanje posebno občutljivega gradiva, kot so starejše raritete in plakati na najmanj obstojnem papirju in za zaščito v ognjevarnih omarah. Najpomembnejše pa je, da zagotovimo pravilno hranjenje gradiv (v zaščitnih mapah, ovitkih ipd.) v posameznim zvrstem in različnim formatom gradiva odgovarjajoči opremi, v dovolj velikih in funkcionalnih skladiščih z ustreznimi klimatskimi pogoji. Pomanjkanje prostora in pomanjkanje primerne opreme za hranjenje gradiv je problem zbirke prav od začetka. Ob

ustanovitvi sta bili namreč v en oddelek združeni dve popolnoma različni skupini gradiv - kartografsko in slikovno, ki bi morali biti vsaka v svoji samostojni enoti, z vsemi odgovarjajočimi dejavnostmi in potrebnimi prostori. Zaradi začetne napačne rešitve, stalno slabega finančnega stanja knjižnice in čedalje večje prostorske utesenjenosti celotne NUK, se kartografska in slikovna zbirka stiska s svojim obsežnim gradivom po raznih dislociranih skladiščih. Zbirka se je z vsemi svojimi fondi večkrat selila, velikokrat je premeščala in reorganizirala celotne sklope gradiv, da bi pridobila vsaj nekaj prostora za nov dotok. Ostala je celo brez čitalniškega prostora, kar silno ovira in že zmanjšuje siceršnjo veliko uporabo gradiv. Uspelo ji je sicer nabaviti nekaj sodobne opreme, a to je bilo kljub velikim naporom in sredstvom le del razreševanja stalnih težav.

Nadaljnji problem zbirke je pomanjkanje strokovnih delavcev. V zbirki sta do pred kratkim delala le dva sodelavca, od jeseni leta 1987 pa so v njej zaposleni: dva strokovnjaka s polnim delovnim časom in eden s polovičnim delovnim časom, kar je občutno premalo. Sanacijski program za dopolnjevanje osebja je že pred leti predvideval za kartografsko in slikovno zbirko pet ljudi, da bi lahko opravljala naloge osnovne dejavnosti in naloge, ke se pojavljajo v zvezi z modernizacijo ter odpiranjem knjižnice javnosti.

Ob povečani kadrovski zasedbi, dovolj velikih prostorih za hranjenje in postavitev gradiva ter čitalnici, predvsem pa zahtevam sodobnega knjižničarskega poslovanja primerno opremo, tako za obdelavo (računalniki ipd.), kakor tudi za shranjevanje gradiva, bo zbirka lahko prešla na sodobnejšo in celovitejšo obdelavo posameznih zvrsti, na boljšo zaščito in ohranjanje gradiv, na večjo prezentacijo javnosti, na intenzivnejše in še boljše delo z uporabniki, na hitrejši pretok informacij in na izčrpnije posredovanje znanja.

UDC 003.001.416.39/14.15

UDC 003.001.416.39/14.15

PULAR, Anja: *Our Early Prints in the British Museum*. Knjižnica, Ljubljana, 24 (1990), No. 4, p. 55-65.

The British Library represents its stocks in the serial publication "Short title catalogues". Two volumes have been published on German prints and those from German-speaking countries printed between 1425 and 1600, and books printed in Italy and those in Italian language printed between 1400 and 1600. Though the volumes in question are not novelties, we feel a necessity to call the attention upon them because they contain many data about 15th century print made in